Primärvårdsnämnden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
Barn kvinnor unga och asyl
Ylva Wendle Sundbom

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2026-03-04

PVN 2025-0492

Primärvårdsnämnden

Svar på skrivelse från Jonas Lindberg (V) om etableringsrätten

Ärendebeskrivning

I en skrivelse till primärvårdsnämnden önskar Jonas Lindberg (V) svar från förvaltningen angående hur etablering av nya vårdcentraler och barnavårdscentraler (BVC) speglar det faktiska vårdbehovet. Finns legala möjligheter att neka vårdbolag auktorisering i områden där behov och tillgång till vårdcentral och barnavårdscentral redan bedöms vara tillgodosedda.

Beslutsunderlag

Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande
Skrivelse från Jonas Lindberg (V)

Förslag till beslut

Primärvårdsnämnden beslutar följande:

Skrivelsen om etableringsrätten anses besvarad.

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund

Jonas Lindberg (V) har i december 2025 inkommit med en skrivelse om etableringsrätten. I skrivelsen lyfts att förvaltningsrätten under 2025 gav Stockholms stad rätt att neka ett företag som ville etablera en ny förskola i ett område med hänvisning till risk för överetablering i området. Jonas Lindberg (V) uttrycker att den fria etableringsrätten således tycks möjlig att ifrågasätta och önskar svar på HSF ställning till detta. Hur speglar det faktiska vårdbehovet etablering av nya vårdcentraler och barnavårdscentraler och finns det legala möjligheter att begränsa uppstart av nya vårdcentraler/barnavårdscentraler i områden där behoven redan är tillgodosedda. Jonas Lindberg (V) undrar om HSF bedömer att fri etableringsrätt är överordnad hälso- och sjukvårdslagen gällande att den med störst behov ska ges företräde till vården.

Överväganden
Det finns i dagsläget 241 vårdcentraler samt 109 barnavårdscentraler i Stockholms län (exklusive Norrtälje) som har avtal med regionen inom vårdval vårdcentral respektive vårdval barnavårdscentral. Mottagningar finns i varje kommun/stadsdel.

I hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, framgår av 7 kap 3 § att regionerna ska organisera primärvården i vårdvalssystem, vilka inrättas med tillämpning av lag (2008:962) om valfrihetssystem, LOV. Fri etableringsrätt är en central aspekt av LOV och innebär att vårdgivare som uppfyller de krav som regionen ställer har rätt att etablera sig och erbjuda primärvård inom regionens valfrihetsystem. Förutsättningarna för etablering varierar mellan olika områden till följd av skillnader i befolkningsmängd, befolkningstäthet, infrastruktur och kommunikationer.

Rätten att få delta i ett valfrihetssystem regleras uteslutande i LOV, HSL innehåller inga bestämmelser på området. I LOV saknas möjligheter för den upphandlande myndigheten att utesluta, avslå ansökan eller på annat sätt neka en sökande att få delta i valfrihetssystemet om denne uppfyller samtliga krav som uppställs i förfrågningsunderlaget för att bli godkänd. På utbildningsområdet är LOV däremot inte tillämplig, utan enskilda huvudmäns möjligheter att etablera sig och bedriva verksamhet regleras i stället direkt i skollagen (2010:800). I 2 kap 5 § i skollagen regleras förutsättningarna för att en enskild huvudman ska godkännas, och dessa förutsättningar skiljer sig väsentligt från dem i LOV. LOV är - till skillnad från skollagen - i någon mening en upphandlingslag, och de två regelverken har olika syften och bygger på olika grundprinciper.

Vårdvalssystemen innebär att invånarna ska erbjudas möjlighet att välja utförare av hälso- och sjukvårdstjänster. Vårdval barnavårdscentral samt vårdval vårdcentral bedrivs som ett vårdval i enlighet med LOV sedan 2008. Invånarna väljer vilken godkänd vårdcentral/barnavårdscentral inom vårdvalet de önskar lista sig/sitt barn på. Detta oberoende av vilken kommun/stadsdel denne är bosatt. Invånare kan till exempel välja att lista sig på en mottagning som ligger i en grannkommun eller en mottagning närmare arbetsplatsen.

Uppdrag inom LOV kan styras genom bland annat volym (tak eller golv), ersättning (tex CNI) eller geografiska indelningar, till exempel finns i förfrågningsunderlaget för vårdval barnavårdscentral ett kvalitetskrav på lägsta bemanning samt barnantal. Om leverantören inte når upp till krav om 300 listade barn varav 50 av dessa är 0-åringar inom två år efter driftstart på aktuell barnavårdscentral kan avtalet komma att sägas upp.

I förfrågningsunderlaget för vårdval vårdcentral finns möjlighet, för befintlig leverantör, att ansöka om att starta närmottagning i perifera områden. En närmottagning har ett begränsat uppdrag och kräver inte samma bemanning som en huvudmottagning. Syftet med att etablera en närmottagning är att öka den geografiska tillgängligheten till fysiska besök för invånare som är bosatta på ett längre avstånd från en vårdcentral och skapa förutsättningar för ett ökat vårdutbud i länets mest perifera delar. Vidare finns det en begränsning gällande den tillfälliga tilläggsersättning för fysiska besök som nyetablerade vårdcentraler får under en viss tid eller upp till och med ett visst antal listade. Denna ersättning utgår i nuläget inte för områdena Norra Innerstaden, Kungsholmen och Södermalm.

Sammanfattningsvis bedömer förvaltningen att det inte finns några uppenbara ”vita fläckar” inom vårdval vårdcentral eller vårdval barnavårdscentral. Det finns mottagningar i samtliga kommuner och stadsdelar. Därutöver har invånare möjlighet att söka vård samt att lista sig, eller sitt barn, vid vårdcentraler och barnavårdscentraler i hela länet. Mot denna bakgrund är det, ur HSF:s perspektiv, inte självklart hur en eventuell överetablering inom ett specifikt geografiskt område ska definieras och bedömas. I befintliga förfrågningsunderlag finns vissa mekanismer som syftar till att styra mot ett mer jämnt fördelat vårdutbud över regionen, men det är inte möjligt att neka en sökande att få delta i ett valfrihetssystem med hänvisning till överetablering om denne uppfyller samtliga krav i förfrågningsunderlaget.

Inom regionen pågår en omställningsplan för vårdval inom vissa områden men vårdval barnavårdscentral är inte aktuellt för det i nuläget.
Omställningsplan vårdval | Vårdgivarguiden

Anders Ahlsson
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Christoffer Bernsköld
Avdelningschef

Beslutet ska skickas till
Akten

Godkänd av Anders Ahlsson, 2026-03-04